

TYT FELSEFE · ÜNİTE 4 / 8 · VARLIK, BİLGİ VE BİLİM

Bilim Felsefesi:

TYT Hap Bilgi

ÖSYM TYT'de bu ünitenden 7 soru sordu: 4'ü 11-15. sorulardan, 3'ü Din Kültürü yerine çözülen ek felsefe sorularından (21-25). Sorular iki konuda toplanıyor: nedensellik (Gazali, Hume) ve bilimin ne olduğu, yöntemi ve sınırları.

Notlar bilime iki bakışı, yöntemin kavramlarını, nedensellik tartışmasını ve hesap ile gerçeklik ayrımını veriyor; sonda ÖSYM'nin 7 sorusu tek tabloda.

Bu ünitede
7 çıkmış soru (2018-2026)
bu bloktan yılda ~4 soru
7 ÖSYM tuzağı

1) ÖSYM bu ünitenden ne sordu?

7 sorunun 3'ü tek konudan geldi: *Bilim nedir, sınırı nerede?*

Bilim nedir, sınırı nerede? ■■■ 3 soru

2019/15 Bilim anlamının tek yolu mu? 2021/21 Copernicus'un ön sözü

2024/12 Oppenheimer: bilim ve bağlam

Bilimin yöntemi ■■ 2 soru

2020/25 Geleceğin geçmişe benzemesi 2025/14 Galileo'nun düşünce deneyi

Nedensellik ■■ 2 soru

2018/15 Gazali: ateş ve yanma 2025/22 Hume: nedensellik fikri

Sorular ÖSYM'nin yayımladığı 2018-2026 TYT soru kitapçıklarından (Sosyal Bilimler testi). Soruların metni ÖSYM'nin telifinde olduğu için burada yok; notlarda **TYT 2025/4** gibi bir damgayla, sorulduğu yıl ve numarasıyla işaretli. Numarayla soruyu kitapçıkta bulabilirsiniz.

2) Bilim Felsefesi Ne Sorar?

Temel sorular

- Bilim felsefesi bilimin kendisini sorgular: *Bilim nedir? Bilimsel yöntem nedir? Bilimsel bilgi kesin midir? Bilim değerlerden bağımsız mıdır?*

- Bilim insanı dünyadan yalıtılmış çalışmaz: bir buluşun ortaya çıkışında kişisel tutkular, ahlaki kaygılar, rekabet ve siyasi beklentiler rol oynar. Oppenheimer'ın öyküsü bilimin ahlaktan, siyasetten ve insanların hırslarından ayrı düşünülemeyeceğini gösterir.

TYT 2024/12

- Bilim insanı ve evreni anlamanın tek yolu değildir: felsefe, sanat ve din de varlığı kavramanın yollarıdır; hiçbir bilimsel yaklaşım da bilimin tekeli elinde tutmaz. Bu görüşle, bilim dışı yolları bilimin karşısında değersiz sayan yargı çelişir. TYT 2019/15

Ürün mü, etkinlik mi?

Ürün olarak bilim

Mantıkçı pozitivizm

- Viyana Çevresi: Carnap, Schlick
- Bilim doğrulanmış önermelerin sistemidir
- Anlamlı önerme deneyle doğrulanabilir
- Yöntem: tümevarım ve doğrulama

Etkinlik olarak bilim

Kuhn

- Bilim, bilim insanları topluluğunun işidir
- Olağan bilim bir paradigma içinde ilerler
- Bunalım bilimsel devrime yol açar
- Bilim tarihsel ve toplumsal bağlamdan ayrılmaz

↳ Popper başka bir ölçüt önerir: kuram doğrulanarak değil, yanlışlanmaya açık olmasıyla bilimseldir.

③ Bilimin Yöntemi

Yöntemin kavramları

KAVRAM	ANLAMI
Hipotez	Gözlemi açıklamak için öne sürülen, sınanacak varsayım.
Tümevarım	Gözlenen örneklerden genel yasaya varmak; sonuç olasıdır. TYT 2020/25
Doğrulanabilirlik	Mantıkçı pozitivizm: bir önerme deneyle doğrulanabiliyorsa anlamlıdır.
Yanlışlanabilirlik	Popper: kuram, hangi gözlemin onu çürüteceğini söyleyebilmelidir.
Paradigma	Kuhn: bir dönemde bilim insanlarının paylaştığı kuram, yöntem ve inançlar.
Düşünce deneyi	Gerçekte yapılmadan akılda kurulan deney; bir görüşün tutarsızlığını gösterebilir. TYT 2025/14

ÖSYM'nin yöntem soruları

- Geleceğin geçmişe benzeyeceği varsayımı **akılla kanıtlanamaz**, alışkanlıktan gelir: dün böyle olduysa yarın da böyle olacağına güvenmek için mantıksal bir gerekçemiz yoktur. Bu eleştiri **tümevarıma**, dolayısıyla tümevarımla **doğrulamaya** dayanan mantıksı pozitifizme yöneliktir. **TYT 2020/25**
- Galileo'nun düşünce deneyi: Dünya dönseydi dik atılan taşın geride kalması gerektiği öne sürülüyordu. Galileo, giden bir geminin direğinden bırakılan taşın direğin dibine düşeceğini akılda kurarak gösterir: taş geminin hareketini paylaşır. Böylece Dünya'nın dönmediğine dair **bir delili ortadan kaldırır**; Dünya'nın döndüğünü bu deneyle **kanıtlamış olmaz**. **TYT 2025/14**

⚠ ÖSYM tuzağı

Düşünce deneyi laboratuvarında yapılmadı diye değersiz değildir: akıl yürütmeye bir görüşün tutarsızlığını gösterebilir. **TYT 2025/14**

4) Nedensellik

Gazali ve Hume

XI-XII. yüzyıl

Gazali

- Ateş ile yanma arasındaki bağ zorunlu değil
- Gördüğümüz, olayların art arda gelmesi
- Ateşin yakmaması mantıksal çelişki değil
- Olayları yaratan Allah'tır; mucize mümkün

XVIII. yüzyıl

Hume

- Neden-sonuç bağı ne akıl ne deney gösterir
- Gözlenen, birlikte görülen iki olaydır
- Tekrar, zihinde bir beklenti doğurur
- Bağ fikrini zihin bu tekrardan üretir

↳ İkisi de nedenselliği doğanın kendisinde bulunan bir zorunluluk saymaz. Gazali bunu Tanrı'nın iradesine, Hume zihnin **alışkanlığına** bağlar. Karşı görüş İbn Rüşd'ün: doğa değişmez yasalarla işler, bilim bu yasalara dayanır. **TYT 2018/15 · 2025/22**

ÖSYM'nin nedensellik soruları

- Gazali'ye göre filozofların doğa yasası dediği şey olayların **art arda gelmesidir**; ateşin yakmayabileceğini düşünmek mantıksal olarak çelişkili değildir. Parçanın söylediği bu kadar: aradaki bağ **zorunlu değildir**. Gazali'nin bunu Tanrı'nın iradesine bağladığı doğrudur ama parçada geçmediği için cevap o olmadı. **TYT 2018/15**
- Hume'un bilardo topları: bir top öbürüne çarpınca öbürü hareket eder, ama gözlediğimiz sadece iki olayın **art arda gelmesidir**; aradaki zorunlu bağ görülmez. Aynı birliktelik tekrar ettikçe zihin birincisini ikincisinin nedeni saymaya **alışır**. **TYT 2025/22**

5 Hesap mı, Gerçek mi?

Copernicus'un ön sözü

- Copernicus'un 1543'te çıkan kitabının ön sözünde astronomun işi, gözlemlere uyan ve isabetli çıkan **hesaplar** yapmak olarak anlatılır; kuramın gerçekten öyle olması gerekmez. Bu, eski bir felsefi ayrımı gösterir: bir kuramın hesaplarının **tutması (doğruluk)** ile dünyanın gerçekten öyle olması (**gerçeklik**) ayrı şeylerdir. TYT 2021/21
- Kuramı **gerçeğin tasviri** sayan görüşe bilimsel gerçekçilik, sadece **işe yarayan bir hesap aracı** sayan görüşe araççılık denir.

6 ÖSYM'nin Kalıbı

Bilim felsefesi sorusunu çözmek

- 1 Parçanın bilim hakkındaki tezini bul: bilim tek yol mu, değerlerden bağımsız mı, yöntemi ne?
↓
- 2 Nedensellik parçasında filozofu ayır: Gazali ve Hume zorunlu bağı reddeder, İbn Rüşd değişmez doğa yasalarını savunur.
↓
- 3 Parçada geçmeyen cevap yapma: filozofun genel görüşü doğru olsa da ÖSYM parçadan çıkana sorar.
↓
- 4 "Çelişir" köklü soruda parçanın tezinin tersini ara.

ÖSYM'nin 7 sorusu

SORU	KİLİT NOKTA
Ateş ve yanma	Bağ zorunlu değil, olaylar art arda gelir: Gazali. TYT 2018/15
Bilimin tekeli	Felsefe, sanat ve din de varlığı kavramanın yolları. TYT 2019/15
Geleceğin geçmişe benzemesi	Eleştirilen: tümevarım ve doğrulanabilirlik. TYT 2020/25
Copernicus'un ön sözü	Doğruluk ile gerçeklik ayrımı. TYT 2021/21
Oppenheimer filmi	Bilim ahlaktan ve siyasetten ayrı düşünülemez. TYT 2024/12
Gemi direğinden düşen taş	Bir karşı delil çürür, dönüş kanıtlanmaz. TYT 2025/14

Hume ve alışkanlık

Bağ fikrini zihin tekrardan üretir. TYT 2025/22

7 ÖSYM tuzakları: tek sayfada

ÖSYM'nin bu ünitadaki sorularda kurduğu tuzaklar. Sınavdan önceki son tekrar için bu liste yeter.

- 1 Gazali'nin nedenselliği tanrısal iradeye bağladığı doğru ama parçada geçmiyorsa cevap o değildir; parçanın söylediği bağı zorunlu olmadığıdır. TYT 2018/15
- 2 Bilimin tek yol olmadığını söyleyen parçayla çelişen, felsefeyi ve sanatı bilime seçenек saymayan yargıdır. TYT 2019/15
- 3 Parçada eleştirilen tümevarımdır; yanlışlanabilirlik Popper'in önerisidir, mantıkçı pozitivistin yöntemi değil. TYT 2020/25
- 4 Copernicus'un ön sözündeki ayırım bilen ile bilinen ya da madde ile biçim değil, hesabın tutması ile gerçeğin kendisi arasındadır. TYT 2021/21
- 5 Bilimin değerlerle iç içe olduğunu söylemek, bilimsel bulguların toplumdan topluma değiştiğini söylemek değildir. TYT 2024/12
- 6 Galileo'nun gemi deneyi Dünya'nın döndüğünü kanıtlamaz; dönmediğine dair bir delili çürütür. TYT 2025/14
- 7 Hume'a göre nedensellik fikri ne akıl yürütmeden ne tek bir deneyden gelir; tekrarın doğurduğu alışkanlıktan gelir. TYT 2025/22

8 Kendini dene: doğru mu, yanlış mı?

Önce D ya da Y'yi işaretle; cevaplar sayfanın sonunda.

1. Hume'a göre nedensellik fikri alışkanlıktan doğar.	☐ D ☐ Y
2. Gazali'ye göre ateş ile yanma arasında zorunlu bir bağ vardır.	☐ D ☐ Y
3. Popper'a göre bilimsel kuram yanlışlanabilir olmalıdır.	☐ D ☐ Y
4. Mantıkçı pozitivistlere göre anlamlı önerme deneyle doğrulanabilir.	☐ D ☐ Y
5. Tümevarımla ulaşılan genel yasa kesin ve zorunludur.	☐ D ☐ Y
6. Kuhn'a göre bilim paradigmlar içinde ilerler, devrimlerle değişir.	☐ D ☐ Y

7. Düşünce deneyi laboratuvarda yapılan bir deneydir.

☐ D ☐ Y

8. Galileo'nun gemi deneyi Dünya'nın döndüğünü kesin olarak ispatlar.

☐ D ☐ Y

9. Bilimsel gerçekçiliğe göre kuram dünyanın gerçekten nasıl olduğunu anlatır.

☐ D ☐ Y

10. Bilim felsefesine göre bilim insanları değerlerden tamamen bağımsız çalışır.

☐ D ☐ Y

11. Viyana Çevresi mantıkçı pozitivistin merkezidir.

☐ D ☐ Y

Cevaplar

1. D Tekrar zihinde beklenti yaratır.

2. Y Gazali bu bağın zorunlu olmadığını söyler.

3. D Hangi gözlemin onu çürüteceği belli olmalı.

4. D Doğrulanabilirlik ilkesi.

5. Y Tümevarımın sonucu olasıdır.

6. D Olağan bilim, bunalım, devrim.

7. Y Akılda kurulur; Galileo'nun gemi örneği.

8. Y Dönmediğine dair bir delili çürütür.

9. D Araççılığa göre ise sadece işe yarayan bir hesap aracıdır.

10. Y Bilim tarihsel ve toplumsal bağlam içinde gelişir.

11. D Carnap ve Schlick bu çevredendir.

Kaynak: Test yapısı: ÖSYM 2026-YKS Kılavuzu, Tablo 1A. Sorular ve cevaplar: ÖSYM'nin yayımladığı 2018-2026 TYT soru kitapçıkları (Sosyal Bilimler testi).